

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

JESENSKI ROK

EKONOMIJA

Izpitna pola 2

Torek, 2. september 2003 / 150 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik, svinčnik, radirko, ravnilo in žepni računalnik. Kandidat dobi ocenjevalna obrazca in konceptni list.

MATURITETNI PREIZKUS

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

Odgovore vpisujte v za to predvideni prostor z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Slike lahko rišete s svinčnikom. Pišite razločno in čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih dobite za posamezne pravilne odgovore, je navedeno v izpitni poli.

Poskušajte rešiti vse naloge. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 28 strani, od tega 3 prazne.

[illegible]

A-del: KRAJŠA BESEDILNA VPRAŠANJA

Navodilo: Pazljivo preberite navodilo in vprašanja. Ne izpuščajte ničesar.

*A-del izpitne pole ima šest krajših besedilnih vprašanj, ki jih sestavljajo podvprašanja. Odgovoriti morate na **vseh šest**, in sicer kratko, jedrnato in natančno. Za vsako vprašanje lahko dobite skupaj največ 10 točk. Pomagajte si s podvprašanji, pri katerih je v oklepaju navedeno število točk za pravilen in popoln odgovor.*

A01**EKONOMSKI PROBLEM, POTREBE IN PREMICA CENE**

Vsako gospodarstvo in vsak ekonomski osebek se pri zadovoljevanju potreb ubada z ekonomskim problemom.

- a) Pojasnite, v čem je ekonomski problem proizvodnje otroških koles, ki jih izdelujejo v tovarni »KOLO« d. o. o.

2 točki

- b) V tovarni »KOLO« proizvajajo zraven otroških koles tudi gorska kolesa in okrasne košarice, ki jih namestijo samo na gorska kolesa. Zaradi racionalnega obsega proizvodnje košaric jih del proizvajajo tudi za prodajalne s kolesarsko opremo. Košarice, ki jih proizvajajo za prodajalne s kolesarsko opremo, so (*obkrožite pravilen odgovor*):

dobrina / proizvod / blago

1 točka

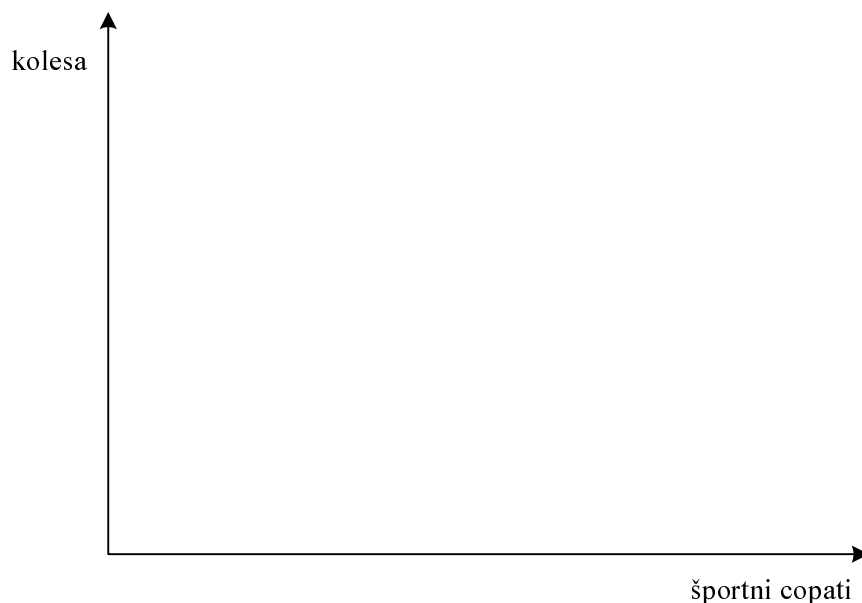
- c) Za potrebe je med drugim značilno, da so praktično neomejene. Opišite vsaj dva razloga, zakaj so tudi potrebe po kolesih praktično neomejene.

2 točki

- d) Janez Kosar je oče treh otrok, od katerih si vsak želi svoje kolo in športne copate. Zaradi bližajočih se novoletnih praznikov želi Janez Kosar obdariti svoje otroke. Za darila ima na razpolago 30.000 tolarjev, cena enega kolesa je 10.000 tolarjev, par športnih copat pa stane 6.000 tolarjev.

3 točke

- V spodnjo sliko vrišite Janezovo premico alternativnih možnosti potrošnje.

- Če se Janez odloči, da bo kupil dve kolesi in en par športnih copat, bo s svojo izbiro (obkrožite pravilno trditev):

na premici / pod premico / nad premico

- Alternativni strošek nakupa enega kolesa znaša: _____ parov športnih copat.

- e) Navedite vsaj dve nadomestni dobrini za kolo.

1 točka

- f) V sliko pod točko D vrišite (s črtkano črto) spremembo, če bi se zaradi opustitve programa proizvodnje otroških koles v tovarni »KOLO« odločili, da bodo ceno za že proizvedena otroška kolesa znižali za 40 %.

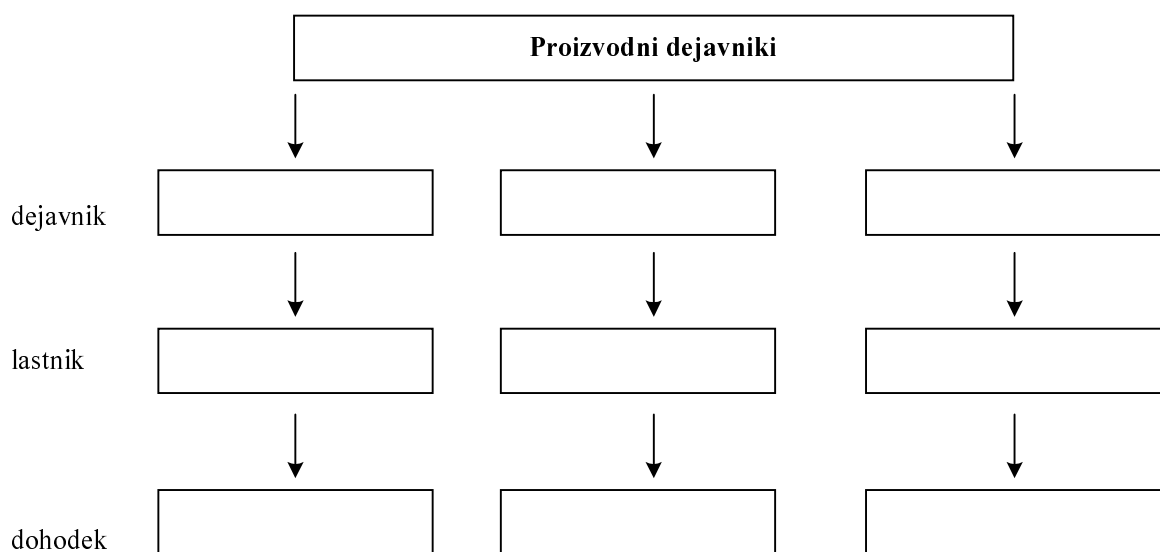
1 točka

A02**PROIZVODNJA IN STROŠKI**

Vsako gospodarstvo mora poskrbeti za to, da čim popolneje izkoristi vse proizvodne dejavnike.

- a) Po tradicionalni razvrstitvi (po Sayu) razvrstimo proizvodne dejavnike glede na to, kdo je njihov lastnik in kdo si prisvaja dohodek od njihove uporabe.

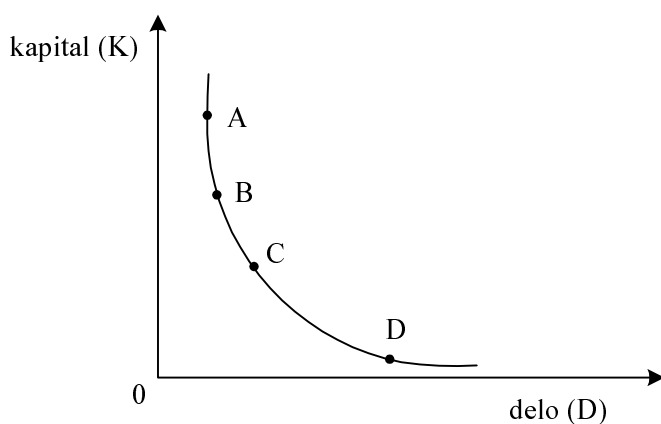
V razpredelnico vpišite dejavnike, njihove lastnike in dohodke, ki jih dejavniki prinašajo lastnikom.

3 točke

- b) V spodnji graf je vrisana izokvanta družinskega podjetja Lonček, ki proizvaja skodelice za kavo.

3 točke

- Pojasnite, kaj predstavlja posamezna točka na izokvanti.

- Če podjetje Lonček pri svoji proizvodnji namesto točke C izbere točko B, bo obseg proizvodnje v podjetju (podčrtajte pravilni odgovor):

manjši / nespremenjen / večji.

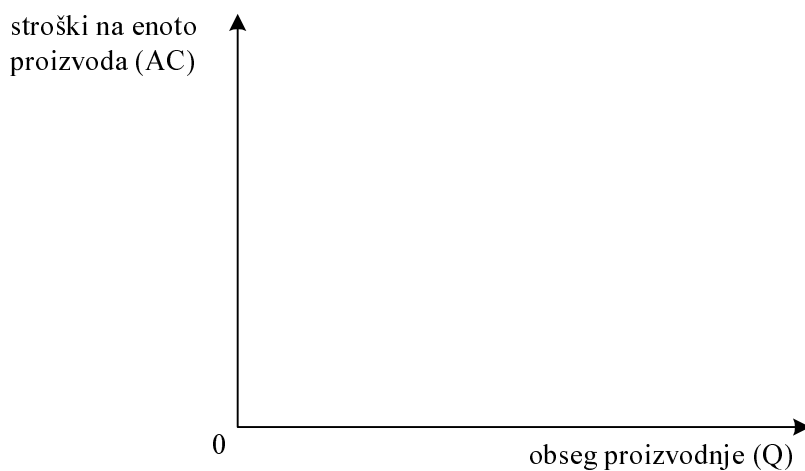
- Tehnična opremljenost dela se pri tem (podčrtajte pravilni odgovor):

poveča / ne spremeni / zmanjša

- c) Velik konkurent podjetju Lonček je podjetje Skodelica d. d., ki zaposluje 5.000 delavcev. Na voljo ima vrhunsko tehnologijo, zato močno povečuje učinkovitost proizvodnje in dosega znižanje stroškov na enoto. Podjetje izkorišča prednosti množične proizvodnje oziroma ekonomijo obsega.

- V spodnjem grafu ponazorite ekonomijo obsega in vrišite točko, ki prikazuje optimalen obseg proizvodnje.

1 točka

- Navedite vsaj dva razloga, ki pripeljeta do diseconomije obsega, če podjetje pretirano poveča obseg proizvodnje.

1 točka

A03

TRG IN POVPRASEVANJE

Potrošniki zadovoljujejo svoje potrebe z dobrinami in storitvami, ki jih kupijo na trgu. Tržne sile, ki se uveljavljajo z delovanjem kupcev in vplivajo na njihovo ravnanje pri nakupu neke količine blaga in storitev pri različnih cenah, imenujemo povpraševanje.

V Velikem Logu opravlja javni mestni avtobusni promet podjetje Logobus d. d.

- a) Naštejte vsaj štiri dejavnike, ki vplivajo na to, koliko prebivalcev Velikega Loga se bo vozilo z avtobusi podjetja Logobus.

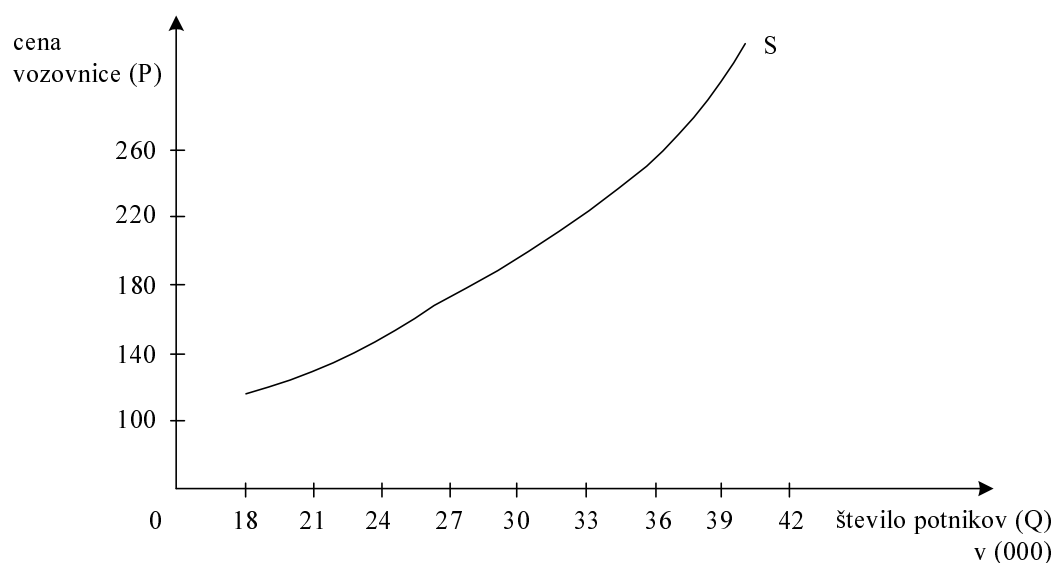
2 točki

- b) V tabeli so prikazani rezultati raziskave, s katero je Logobus d. d. ugotavljal odvisnost povpraševanja po javnem avtobusnem prevozu od cene vozovnice.

2 točki

Cena vozovnice za eno vožnjo v tolarjih (P)	Število vozovnic, ki bi jih v mesecu dni kupili v Velikem Logu (Q)
100	42 000
140	34 000
180	28 000
220	23 000
260	18 000

- V spodnjem diagramu je vrisana krivulja ponudbe javnega avtobusnega prevoza v Velikem Logu. Po podatkih iz tabele vrišite vanj še krivuljo povpraševanja po javnem avtobusnem prevozu (označite jo z D) ter vrišite ravnotežno ceno vozovnice in ravnotežno količino.

- Pri teh podatkih zapišite:

ravnotežna cena (P_R) = _____ tolarjev

ravnotežna količina (Q_R) = _____ prepeljanih potnikov

- c) Člani nadzornega sveta avtobusnega podjetja so razpravljali o povišanju cene vozovnic v mestnem potniškem prometu. Skupina članov je zagovarjala ceno vozovnice v višini 180 tolarjev, druga skupina pa je trdila, da se mora cena vozovnice povišati na 220 tolarjev za vožnjo.

4 točke

- Uporabite podatke s tabele in izračunajte koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja med enim in drugim predlogom.

Izračun:

Rezultat:

- Povpraševanje po javnem avtobusnem prevozu je med enim in drugim predlogom (*podčrtajte pravilni odgovor*):

cenovno elastično / usklajeno elastično / cenovno neelastično

- Pri ceni vozovnice 220 tolarjev za eno vožnjo bi prihodek podjetja Logobus od voznine znašal (dopolnite) _____ tolarjev.

- Z zvišanjem cene vozovnice s 180 na 220 tolarjev za vožnjo z mestnim avtobusom bi bil direktor podjetja Logobus d. d. verjetno (*podčrtajte pravilni odgovor*):

zadovoljen / niti zadovoljen / nezadovoljen
niti nezadovoljen

- d) V Velikem Logu so zgradili novo parkirno hišo, cena parkiranja je za prebivalce Velikega Loga zelo ugodna. Ugotovite, kako odprtje parkirne hiše v Velikem Logu vpliva na povpraševanje po javnem avtobusnem prevozu, in vrišite spremembo v diagram, ki ste ga narisali k točki b. Novo krivuljo povpraševanja označite z D_1 .

2 točki

Posledica te spremembe povpraševanja po javnem avtobusnem prevozu bo (*podčrtajte pravilni odgovor pri vsaki alineji*):

- zvišanje / znižanje ravnovesne cene
- zvečanje / zmanjšanje števila potnikov

A04**RAZDELITEV IN DOHODKI**

V vsakem gospodarstvu je razdelitev rezultatov gospodarjenja eno od treh temeljnih ekonomskih vprašanj. Prav pri razdelitvi se najbolj neposredno srečajo interesi različnih družbenih skupin, ki so imele različno mesto pri gospodarjenju.

- a) Naštejte in pojasnite dve temeljni funkciji razdelitve za posameznika.

2 točki

- b) Štefan se je pred 4 leti odločil, da bo kot podjetnik vlagal denar v proizvodnjo gasilskih aparatov. Doslej je v štirih letih vložil v proizvodnjo skupaj 10.000 denarnih enot lastnega kapitala, hkrati je vložil še 10.000 denarnih enot kapitala, ki si ga je izposodil pri banki po 8% obrestni meri. V letu 2002 je proizvedel 2.500 gasilskih aparatov, in jih prodal po ceni 15 denarnih enot. V proizvodnji ima zaposlenih 5 delavcev, vsak zasluži na mesec v povprečju 200 denarnih enot. V letu 2002 so znašali materialni stroški proizvodnje 10.000 denarnih enot, amortizacija osnovnih sredstev 2.000 denarnih enot, preostali stroški pa skupaj 6.300 denarnih enot.

5 točk

- Zaslužek delavcev v tržnem gospodarstvu imenujemo: _____
- Celotni stroški podjetja v letu 2002 znašajo: _____ denarnih enot.
- Dobiček podjetja v letu 2002 znaša: _____ denarnih enot.
- Zapišite obrazec za profitno mero in izračunajte profitno mero na ves vloženi kapital v podjetje.

Obrazec za profitno mero:

Profitna mera na ves vloženi kapital:

- znesek obresti, ki jih letno plača podjetje, znaša: _____ denarnih enot.

- c) V letu 2003 se je obrestna mera za posojila pri poslovnih bankah znižala s prejšnjih 8 % na 6 %. Navedite vsaj dva možna razloga za to znižanje.

1 točka

- d) Opredelite obe bistveni ekonomski funkciji tržne obrestne mere.

2 točki

A05**PODJETJA V SODOBNIH GOSPODARSTVIH**

Podjetja so se kot posebne oblike ekonomskih subjektov, ki imajo natančno opredeljen pravni status, razvijala hkrati z razvojem industrijske družbe. Raznovrstne organizacijske oblike podjetij lahko razlikujemo po različnih tipih lastnine, nadzora, prevzemanja tveganja in prisvajanja.

Dopolnite naslednje trditve v zvezi z organizacijsko obliko podjetij.

3 točke

Najpogostejša oblika podjetja za majhne enote v gostinstvu in storitvenih dejavnostih je samostojni podjetnik. Vse menedžerske odločitve v takem podjetju sprejema

_____, ki je za poslovanje podjetja (podčrtajte pravilen odgovor)

omejeno / neomejeno odgovoren.

Družbo, v katero se združi več fizičnih oseb, ki so vse neomejeno in solidarno odgovorne za obveznosti družbe, imenujemo _____.

Drugače od nje v družbi z omejeno odgovornostjo vsak družbenik jamči za dolgove in obveznosti družbe le _____.

Velika podjetja z večjim številom lastnikov so organizirana kot _____.

Če imajo vsaj en proizvodni obrat v tujini, jih imenujemo _____.

- b) Posamezna organizacijska oblika podjetja ima nekatere prednosti in pomanjkljivosti. Navedite vsaj dve prednosti in vsaj dve pomanjkljivosti delniške družbe.

2 točki

Prednosti d. d.	Pomanjkljivosti d. d.

- c) Delniška družba Jezero d. d. bi rada razširila svoje poslovanje z zgraditvijo novega športno-rekreacijskega centra. Za to potrebuje 950 milijonov tolarjev kapitala. 200 milijonov tolarjev ima lastnega kapitala iz zadržanega dobička iz preteklega leta. Preostali kapital mora družba dobiti na finančnem trgu. Navedite vsaj dve možnosti, kako lahko družba to stori. Za vsako od možnosti navedite vsaj eno slabost, ki jo tako financiranje prinaša.

4 točke

Možnost financiranja	Slabost

- d) Pojasnite, zakaj pri upravljanju velikih delniških družb nastajajo razlike v interesih delničarjev (lastnikov) in menedžerjev.

1 točka

A06**INFLACIJA**

Po veliki krizi v tridesetih letih je bila inflacija zanemarljiv ekonomski problem. Danes je seveda drugače in vsa gospodarstva se srečujejo s tem pojavom.

- a) Navedite vrste inflacij glede na vzrok.

1 točka

- b) Naštejte vrste inflacij glede na intenzivnost.

1 točka

- c) Pojasnite osnovni vzrok, zaradi katerega nastaja stroškovna inflacija.

2 točki

d) Slikovno prikažite stroškovno inflacijo.

2 točki

e) Navedite vsaj dve posledici stroškovne inflacije v gospodarstvu.

2 točki

f) Predstavite po en ukrep, ki bi ga predlagala vlada oziroma centralna banka v boju zoper stroškovno inflacijo na vsakem od področij ekonomske politike.

Ekonomska politika	Ukrep
Fiskalna	
Denarna	

2 točki

PRAZNA STRAN

B-del: ESEJISTIČNA VPRAŠANJA

Navodilo: Esejistična vprašanja so razdeljena v dva sklopa: temelji ekonomije s sodobnim tržnim gospodarstvom in ekonomika narodnega gospodarstva. V vsakem sklopu so postavljena tri. Izbrati je potrebno po eno vprašanje iz vsakega sklopa. Smisel esejističnega vprašanja je, da odgovarjate v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavite osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikažete svoja stališča in ocene. Dober odgovor lahko napišete na eni strani in pol. Po potrebi vključite ustrezne diagrame, s katerimi podkrepite svojo razlago. Vsak odgovor se točkuje z največ 15 točkami (skupaj je torej možno največ 30 točk).

PRVI SKLOP VPRAŠANJ**B01****MEZDA IN DOBIČEK**

Metka je kot šivilja zaposlena v tekstilni tovarni »SUKNJA« d. d., katere večinski lastnik je Mirko Suknar. Metka za svoje delo dobiva (plačo) mezdo, Mirko Suknar si prisvaja dobiček. Pojasnite, kaj pomeni mezda za Metko in kaj za tovarno (2 točki), ter opišite, v čem so ekonomske značilnosti dobička drugačne od mezde (4 točke). V tovarni "SUKNJA" se vsako leto 5 % dobička razdeli med zaposlene. Metka in sodelavke so razporejene na delovna mesta šivilj, katerih spremenljivi del v plači je določen z logiko kosovne mezde. Pojasnite, iz česa je sestavljena Metkina plača (2 točki). Navedite po eno prednost in eno slabost odmerjanja plače po sistemu kosovne mezde (2 točki).

Metki je skupaj z drugimi šiviljami z boljšo organizacijo dela uspelo skrajšati porabo časa za izdelavo ene suknje. Pojasnite in s sliko prikažite, kakšno vrsto zaslužka so šivilje s tem omogočile lastnikom tovarne in kakšna je družbena upravičenost takšnega zaslužka (3 točke). V jesenskih mesecih se je zaradi modnih gibanj na trgu močno povečalo povpraševanje po suknjah. Navedite, kakšen zaslužek si v takšnem primeru lahko obetajo lastniki tovarne in v čem se kaže njegova družbena upravičenost (2 točki).

15 točk

B02**RAZDELITEV IN POTROŠNJA**

Ljudje smo hkrati proizvajalci in potrošniki. Podjetjem ponujamo proizvodne dejavnike, podjetja jih vključijo v proizvodnjo in zato dobivamo dohodke. Koliko dobrin lahko kupimo, je odvisno od tega, kaj smo delali v proizvodnji.

Pojasnite reproduktivno in stimulatívno funkcijo razdelitve dohodkov (2 točki). Navedite vrste dohodkov, ki jih posameznik lahko dobi, in za vsakega od dohodkov pojasnite, kdo in za kaj ga dobi (5 točk).

S primerom pojasnite pojma reproduktivna potrošnja in končna potrošnja (2 točki). Opredelite pojma temeljna (nujna, primarna) dobrina in luksuzna (razkošna) dobrina ter pojasnite, kako se z razvojem družbe spreminja razdelitev na temeljne potrošne dobrine in luksuzne dobrine (3 točke). V končni potrošnji lahko po značilnosti izražanja in zadovoljevanja potreb razlikujemo osebno, skupno in splošno potrošnjo. Pojasnite te tri vrste potrošnje in jih ilustrirajte z ustreznimi primeri (3 točke).

15 točk

B03**DENAR**

Sodobna gospodarstva so blagovna gospodarstva, ki si jih ne moremo predstavljati brez denarja. V zgodovini so države uporabljale različne vrste denarja in različne načine izdajanja denarja. Sistem zlate valute je bil v več različicah v veljavi do svetovne gospodarske krize 1929–32. Pozneje so postopoma vse države uvedle sistem papirne valute.

Pojasnite pojem denarja in opišite njegov zgodovinski nastanek (5 točk). Pojasnite, kdaj uporabljamo denar kot splošno merilo vrednosti in kdaj kot menjalnega posrednika; za oboje navedite tudi primer (2 točki).

Denimo, da je v času, ko je veljal sistem zlate valute, centralna banka dobila v hrambo dodatne enote zlata. Pojasnite, kako je v tem primeru potekala multiplikacija bankovcev in knjižnega denarja ter kaj se zgodi, če centralna banka spremeni odstotek obvezne rezerve. (Vaše pojasnilo je lahko splošno, lahko pa pojasnite proces na konkretnem primeru: 1000 enot zlata, 25 % kritje bankovcev z zlatom, 50 % bankovcev pride na račune poslovnih bank, 20 % je obvezne rezerve.) (5 točk) Navedite vsaj en razlog za to, da so države namesto sistema zlate valute začele uporabljati papirno valuto (1 točka).

Navedite, kdaj je bila razglašena slovenska denarna samostojnost in kdo vodi našo denarno politiko (2 točki).

15 točk

DRUGI SKLOP VPRAŠANJ**B04****BRUTO DOMAČI PROIZVOD IN PREBIVALSTVO**

Bruto domači proizvod (BDP) nekega gospodarstva je celotna vrednost proizvodov in storitev, ki so namenjene končni porabi. Možno (potencialno) velikost BDP in tako možnost dolgoročnega gospodarskega razvoja določa razpoložljivost in kakovost proizvodnih dejavnikov, vendar pa je dejanski BDP vedno manjši od možnega. Pojasnite, zakaj je dejanski BDP manjši od možnega in kateri dejavniki poleg prebivalstva opredeljujejo njegovo velikost (3 točke). Prebivalstvo je najpomembnejši dejavnik BDP. Pojasnite dejavnika, ki vplivata na njegovo velikost, in opredelite značilnosti teh dveh dejavnikov v Sloveniji (3 točke). Navedite, kako delimo prebivalstvo glede na aktivnost (3 točke).

Zaradi strukturnih sprememb gospodarstva in prebivalstva je eden izmed poglavitnih problemov Slovenije brezposelnost. V zvezi s tem pojasnite posamezne vrste brezposelnosti, pri vsaki vrsti navedite približno stopnjo, napišite pa tudi vsaj dva poglavitna vzroka za brezposelnost v Sloveniji (6 točk).

B05**BRUTO DOMAČI PROIZVOD**

Bruto domači proizvod (BDP) lahko opredelimo kot skupno vrednost proizvedenih dobrin in storitev v enem letu nekega narodnega gospodarstva brez vrednosti reprodukcijskega materiala.

Navedite in pojasnite metode, s katerimi lahko merimo BDP (3 točke). Pri merjenju velikosti BDP nekega gospodarstva in pri primerjavah BDP na prebivalca med gospodarstvi naletimo na vrsto težav. Pojasnite težave, ki se pojavljajo zaradi inflacije, in tiste, ki se pojavljajo pri mednarodnih primerjavah (8 točk).

Pojasnite sestavo BDP Slovenije po dejavnosti in ocenite, katere dejavnosti največ prispevajo k njegovi velikosti. Pojasnite, kako se z gospodarskim razvojem ta sestava po dejavnostih spreminja (4 točke).

15 točk

B06**FISKALNI SISTEM IN FISKALNA POLITIKA**

Državna poraba je ena od oblik končne uporabe bruto domačega proizvoda. Ne vpliva samo na povpraševanje, ampak tudi na obseg in sestavo ponudbe v gospodarstvu.

Prek institucij javnega financiranja se preliva okoli 50 % bruto domačega proizvoda. Navedite institucije, ki tvorijo javni sektor v Sloveniji (1 točka). Opredelite tudi fiskalni sistem in pojasnite, katere temeljne cilje uresničuje (4 točke).

Opredelite državni proračun (2 točki), navedite osnovne načine financiranja državnega proračuna in pojasnite, kakšni so njihovi monetarni učinki (4 točke). Presežek državnih izdatkov nad prihodki vodi v proračunski primanjkljaj (deficit). Pojasnite motive za zavestno ustvarjanje proračunskega primanjkljaja (2 točki). Pojasnite, kaj je javni dolg in zakaj je Slovenija zašla v javni dolg (2 točki).

15 točk

NASLOV ESEJA IZ PRVEGA SKLOPA:

[illegible]

This image shows a full page of blank primary-ruled paper. It features multiple sets of horizontal lines designed for handwriting practice. Each set consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. These sets are repeated vertically down the entire page, providing ample space for practicing letter formation and alignment. The paper is otherwise completely blank, with no margins, text, or other markings.

NASLOV ESEJA IZ DRUGEGA SKLOPA:

[illegible]

This image shows a full page of blank primary-ruled paper. It features multiple sets of horizontal lines designed for handwriting practice. Each set consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. These sets are repeated vertically down the entire page, providing ample space for practicing letter formation and alignment. The paper is otherwise completely blank, with no margins, text, or other markings.

PRAZNA STRAN

PRAZNA STRAN